

Andorra, globalització i dones

Claudine FABRESSE

Introducció

En primer lloc, m'agradaria agrair a la Societat Andorrana de Ciències i, més especialment, a la Sra. Àngels Mach permetre'ns reflexionar cada any al voltant d'un tema en concret. Sempre és un plaer.

Després d'haver tractat l'any passat la temàtica *Andorra i la desigualtat* era important focalitzar-nos en una visió més macro. Parlant de globalització, els temes econòmics i financers arriben sobre la taula però no solament. La dimensió social i cultural planteja la situació en la qual es troba el país.

D'entrada és necessari centrar-nos en la globalització, que és un fenomen complex i multidimensional. Aquest fenomen és un procés històric fruit de la innovació humana i del progrés tècnic. Un procés que està transformant profundament les societats contemporànies i que redefineix les dinàmiques econòmiques polítiques i culturals a escala global.

Lluny de ser un simple vector de progrés, la globalització comporta reptes i oportunitats concrets per a les dones. Un fet que influeix en els seus rols en la societat, en el seu accés al mercat laboral i en els seus drets fonamentals. Examinar l'impacte de la globalització en les dones ens ajuda a entendre com les transformacions globals poden agreujar o alleujar les desigualtats de gènere, alhora que obren noves perspectives per a l'empoderament femení. D'entrada ens preguntem: en què i com la globalització tracta Andorra, petit país de 468 km²? És interessant capgirar el punta de vista. Com i en què Andorra tracta de la globalització? I quines són les seves actuacions? Aquesta part se situa des del posicionament andorrà de manera general, és a dir, des de quina estratègia i des de quina singularitat tractem la globalització a Andorra.

Ara bé, en aquesta reflexió ens focalitzarem en una primera part sobre les principals estratègies del país quant a la globalització. A continuació, plantejarem la situació de les dones a Andorra en el marc de la globalització. I per acabar, tractarem del món cultural i intel·lectual, que representa una palanca per afrontar la globalització.

1. Les principals estratègies del país quant a la globalització

El model de desenvolupament mundial dominant avui és el de la globalització. Des d'aquesta perspectiva, Andorra ha adoptat diverses estratègies per afrontar els reptes i les oportunitats de la globalització.

Adhesió a organitzacions internacionals:

Andorra es va unir a diverses organitzacions internacionals, com, per exemple, l'Organització Mundial del Comerç (OMC) l'any 1997, per integrar-se encara més en l'economia global i beneficiar-se del comerç.

En aquesta legislatura, el Govern té sobre la taula la possibilitat d'adherir-se a l'Organització Internacional del Treball i té el compromís de signar el conveni de Nacions Unides contra la corrupció.

Al juny, el Govern va aprovar l'adhesió d'Andorra al Conveni de la Haia per facilitar l'execució de sentències estrangeres. Un conveni que ofereix seguretat jurídica respecte a una sentència dictada per un tribunal d'un Estat contractant. En aquest sentit, la sentència podrà ser reconeguda i executada en un altre Estat contractant en qüestió.

Economia i fiscalitat

Andorra va implementar diverses reformes fiscals per atraure inversió estrangera. L'any 2013 va introduir un impost de societats i un impost sobre la renda de les persones físiques, amb tipus relativament baixos per mantenir la competitivitat. També va signar acords d'intercanvi automàtic d'informació fiscal amb diversos països per millorar la transparència. L'1 de gener de l'any 2017 va entrar en vigor un acord d'intercanvi automàtic d'informació fiscal que incorpora el nou estàndard global per a l'intercanvi automàtic d'informació (IAI) aprovat per l'OCDE el juliol de l'any 2014.

Per evitar els supòsits de ser carregat fiscalment en dos països, Andorra va afegir nous països a la llista de convenis de no doble imposició (CDI). En concret, Andorra té un total de quinze CDI signats per a l'eliminació de la doble imposició i la prevenció de l'evasió fiscal: Croàcia, Emirats Àrabs Units, Espanya, França, Hongria, Islàndia, Liechtenstein, Luxemburg, Malta, Mònaco, Països Baixos, Portugal, República Txeca, San Marino i Xipre.¹

Diversificació econòmica

Tradicionalment, Andorra depèn del turisme i dels serveis bancaris. El país busca diversificar la seva economia. Intenta desenvolupar sectors com el financer, la tecnologia i la salut creant condicions favorables per a les empreses innovadores. Pel que fa als serveis financers avançats, Andorra està potenciant la seva oferta de serveis financers, inclosa la banca privada i la gestió d'actius per atraure clients internacionals.

Pel que fa les inversions en infraestructura tecnològica, s'ha invertint en fibra òptica per garantir connexió a internet ràpida i fiable a tot el país. Andorra Telecom va incorporar una nova línia d'internet amb França al final del 2022. Es tracta d'una nova línia internacional d'internet amb sortida per França proveïda per Arteria (empresa filial de RTE, Réseau de Transport d'Électricité). L'operadora va invertir 1,7 milions d'euros en la nova línia que aporta més robustesa a les connexions internacionals.²

Tot un ecosistema per a *start ups* es va creant. Per donar suport a les empreses tecnològiques emergents és important subratllar la creació d'incubadores i acceleradores d'*start ups*. En els darrers anys, s'han desenvolupat diferents mesures, especialment en els àmbits d'acompanyament als emprenedors, de simplificació dels tràmits administratius per facilitar la creació de societats, la gestió dels negocis i la formació en emprenedoria (un ecosistema empenedor,³ la plataforma Andorra Startup, la Iniciativa Actua,⁴ el Servei d'Atenció a la Petita Empresa-SAPE,⁵ el Taller d'emprenedors,⁶ la jornada *L'emprenedoria a debat*⁷ o la incubadora NIU⁸).

No podem oblidar el foment de projectes de recerca en biotecnologia i ciències de la salut amb la clara voluntat de col·laboracions amb institucions acadèmiques i empreses farmacèutiques per desenvolupar noves teràpies i tecnologies mèdiques. El cas de Grífols n'és un bon exemple tot i que la seva finalitat no va ser efectiva. La farmacèutica Grífols va abandonar el projecte de construcció del laboratori P3 a la parròquia d'Ordino. Aquest fet va sortir a la premsa al 25 de juliol del 2024.⁹

Aquestes iniciatives mostren com Andorra està treballant activament per diversificar la seva economia, crear un entorn atractiu per a empreses innovadores i assegurant un creixement econòmic sostenible.

Foment del turisme

El turisme continua sent un pilar de l'economia andorrana. El país està invertint en la promoció de les seves estacions d'esquí i el patrimoni cultural per atreure un nombre creixent de visitants internacionals.

Les estacions d'esquí com Grandvalira, Vallnord i Naturland¹⁰ reben inversions contínues per millorar les seves infraestructures i serveis assegurant una experiència de qualitat per als esquiadors. S'han instal·lat nous remuntadors, sistemes de neu artificial i serveis complementaris com escoles d'esquí, lloguer de material i activitats *après-ski*.

Andorra participa en fires de turisme i campanyes de màrqueting internacionals per promocionar les seves estacions d'esquí i del país com, per exemple, el 2023, la promoció internacional Andorra Selected (Barcelona, Londres, Madrid i París). Un pas més en l'estratègia per posicionar Andorra en l'àmbit internacional en el sector del turisme premium. Existeix una concreta col·laboració amb operadors turístics i agències de viatges per oferir paquets atractius que inclouen allotjament, forfets d'esquí i activitats.

Andorra és coneguda per les seves botigues lliures d'impostos, que ofereixen una àmplia gamma de productes com electrònica, moda, perfumeria i alcohol a preus competitius. Es realitzen campanyes publicitàries per destacar els avantatges de comprar a Andorra, especialment durant les temporades altes com Nadal i les rebaixes.

La diversificació de l'oferta comercial pot incloure productes de marques internacionals de prestigi, per als cotxes per exemple, amb Porsche o Range Rover o bé Cartier, Rolex o Tag Heuer per als rellotges.

Mentrestant, s'observa un canvi en l'oferta de productes de luxe. Els anys 80, els productes de luxe amb una presència de marques internacionals era més concreta. La casa Hermès era present a l'avinguda Meritxell, a baix de l'actual Andorra Palace. A l'avinguda del Fener es podia trobar marques com Céline, Christian Dior i Yves Saint Laurent. També, la Galerie de

Paris era coneguda a l'avinguda Meritxell al costat de la Vegueria.

Avui en dia, Gallery Andorra a l'avinguda de Meritxell proposa alguns productes de marques com Louboutin, Chloé o Yves Saint Laurent. La marca anglesa Burberry va deixar la seva representació oficial a Andorra el 2010 tot i que encara es pot trobar alguns productes Burberry que queden en estoc. A més, la botiga The Opportunities situada a la plaça dels Coprínceps a Escaldes-Engordany proposa productes de marques de segona mà. En breu, la proposta de productes luxosos com es pot entendre en una capital internacional fa pensar que no és l'objectiu dels andorrans.

Jordi Torres i Falcó, que lidera en aquesta legislatura la cartera de Turisme i Comerç, va considerar en la premsa l'11 d'agost que "Hem de ser conscients que turisme de luxe no el tenim, el turista de luxe busca altres coses... Nosaltres el que sí tenim és turista prèmium".¹¹ Pel que concerneix la preservació i la promoció del patrimoni, es desenvolupa una política efectiva amb inversions en la restauració i manteniment de monuments històrics (esglésies romàniques, museus...) i en l'organització d'esdeveniments culturals com festivals, exposicions i concerts que destaquen la riquesa cultural d'Andorra (ClàssicAnd, Festival Internacional Jazz Andorra Escaldes-Engordany, Nits d'estiu als Museus, Mercat de la Vall...).

També, les rutes turístiques temàtiques permeten als visitants descobrir el patrimoni cultural i natural del país, i combinen visites a llocs històrics amb activitats a l'aire lliure. En aquest sentit, els senders moderats (les Tres Nacions, la Volta als Estanys), la ruta pels llacs com la de l'estany primer de Pessons o altres com el Tomb del Turer o el camí de l'Obac d'Incles afavoreixen el foment del turisme de natura.

Aquestes iniciatives mostren el compromís d'Andorra per mantenir i augmentar el seu atractiu com a destinació turística tot assegurant que el turisme continuï sent un motor clau per a l'economia del país.

Modernització de les infraestructures

El país està invertint en la modernització de la seva infraestructura per atraure més turistes i inversors. Això inclou millores en transport, comunicacions i serveis públics.

Des del setembre de 2022, Andorra va implantar un servei de transport públic gratuït per a tots els residents i visitants. Els usuaris han de presentar una targeta de transport gratuïta que es pot obtenir fàcilment a diversos punts de distribució del país o amb l'aplicació Mou-te.

Aquesta mesura s'inscriu en una dinàmica basada en tres pilars amb l'objectiu fomentar l'ús del transport públic, reduir la contaminació i millorar la mobilitat sostenible dins del país, i promocionar el transport sostenible.

Un altre exemple és el pàrquing parc fluvial situat a prop de l'avinguda Santa Coloma. Amb

Una antiga publicitat pintada en un edifici, situada en la carretera dels Cortals a Encamp (CTF, 2024)

un abonament mensual, els treballadors d'Andorra la Vella tenen la possibilitat d'aparcar-hi entre les 7 del matí i les 10 de la nit per 1 euro al dia. Una clara voluntat de descongestionar el trànsit a la capital.

Es pot dir que Andorra busca disminuir el nombre de vehicles privats en circulació i contribuir així a la reducció de les emissions de gasos contaminants. Amb un transport públic gratuït i accessible, es facilita la mobilitat dels residents i turistes, especialment aquells que no disposen de vehicle propi. Aquesta iniciativa és part dels esforços més amplis del Govern per promoure un estil de vida més sostenible i respectuós amb el medi ambient.

L'increment de l'ús del transport públic, amb més freqüència de passatgers en les línies d'autobús; la descongestió del trànsit a les principals vies del país i la millora de la qualitat de l'aire i reducció de l'impacte ambiental associat al transport privat fan part dels resultats esperats. Més enllà, l'objectiu és també facilitar l'accés a diferents parts del país, especialment per a persones amb mobilitat reduïda o sense accés a un vehicle privat i estalviar les despeses de transport significatiu per als residents i turistes.

Aquest servei de transport públic gratuït és una iniciativa innovadora que situa Andorra com un exemple a seguir en termes de polítiques de mobilitat sostenible i responsabilitat mediambiental.

Millorar l'educació i la formació

Andorra inverteix en educació i formació per millorar les competències de la seva població i satisfer les demandes d'una economia global competitiva.

El Govern aposta per l'evolució i transformació del sistema educatiu andorrà (en el marc del Permsea, Pla estratègic per a la renovació i millora del sistema educatiu andorrà).¹²

Un punt important és la integració de la tecnologia en l'educació. L'ús de tecnologies de la informació i la comunicació (TIC) a les aules prepara l'alumnat per a una economia digital. És, també, el cas de les escoles privades, com l'Agora Andorra International School:

"apostamos por un modelo de aprendizaje en el que el protagonista es el estudiante.

Un modelo autónomo e individualizado. Y esto es, precisamente, otra de las cosas que consiguen las TIC aplicadas a la educación (...)".

(El poder de las TICS en la educación | Agora Andorra International School, 24-02-2022)

Protecció del medi ambient

Conscient de la importància del desenvolupament sostenible, Andorra està implementant polítiques de protecció del seu entorn natural, un gran actiu per al turisme i la qualitat de vida.

Andorra compta amb diversos parcs naturals, com el Parc natural de la vall Sorteny i el Parc natural de les valls del Comapedrosa, que són protegits per preservar la seva biodiversitat i els seus paisatges.

Les mesures de protecció en zones d'alt valor ecològic garanteixen la conservació d'espècies i hàbitats naturals.

Andorra està conscienciada de la importància del desenvolupament sostenible. Per això, està implementant diverses polítiques de protecció del seu entorn natural.

1. Gestió de residus: promoció de programes de reciclatge i d'iniciatives per reduir la generació de residus, incloses campanyes de sensibilització per a la ciutadania; millora de les instal·lacions de tractament de residus per minimitzar l'impacte ambiental.
2. Promoció de les energies renovables: inversions en projectes d'energia renovable, com ara l'energia hidroelèctrica, solar i eòlica, per reduir la dependència dels combustibles fòssils; suport a iniciatives d'autoconsum energètic, com la instal·lació de plaques solars en habitatges i empreses.
3. Eficiència energètica: foment de la construcció i rehabilitació d'edificis amb criteris d'eficiència energètica, inclòs l'ús de materials sostenibles i tecnologies d'estalvi energètic.
4. Transport sostenible: subvencions pels vehicles elèctrics i híbrids.

Combinant aquestes estratègies, Andorra busca maximitzar els beneficis de la globalització alhora que en minimitza els riscos i garantir així un desenvolupament econòmic sostenible i inclusiu. Aquest enfocament permet a Andorra preservar els seus recursos naturals i millorar la qualitat de vida de la seva població.

2. La situació de les dones a Andorra davant la globalització

Andorra, com a petit estat amb una economia oberta i integrada en el context europeu, ha fet passos importants per millorar la situació de les dones davant la globalització. Aquests són alguns dels aspectes clau.

Educació i formació

El sistema educatiu d'Andorra ofereix igualtat d'oportunitats per a nens i nenes. L'accés a una educació de qualitat és una palanca important per a l'empoderament de les dones, que els permet integrar-se millor en una economia globalitzada.

Emprenedoria femenina

El Govern d'Andorra fomenta les iniciatives emprenedores relativament a les dones, amb ajuts econòmics, formació i xarxes de suport per ajudar-les a crear i desenvolupar empreses. Andorra ha implantat polítiques orientades a promoure la igualtat de gènere en el món laboral.

La llei del 31 de març del 2022 posa llum al dret a la igualtat de tracte i d'oportunitats i a la no-discriminació entre dones i homes. Un text que pot fomentar l'emprenedoria femenina.

La primera edició de l'Academy for Women Entrepreneurs (AWE) a Andorra, un programa per a emprenedores del Principat, va tenir lloc a la tardor del 2022. Es va concretar amb l'entrega dels guardons als millors projectes.

El juny del 2023 va néixer el primer club andorrà per a dones emprenedores. L'objectiu de Minerva és unir i potenciar la comunitat de dones emprenedores.

En definitiva, Andorra s'esforça per crear un entorn favorable per a les dones en el context de la globalització. Tot i que encara hi ha reptes. Els esforços continuats en igualtat de gènere, educació, suport a la família i lluita contra la discriminació estan ajudant a millorar la situació de les dones al país.

Representació política

Andorra avança en la representació de les dones a la política. De manera general, la proporció de dones a les institucions públiques i polítiques ha augmentat, com a reflex de la voluntat d'incloure més dones en els processos de presa de decisions (per exemple, la primera dona elegida síndica general, Roser Suñé i Pascuet, el 2019).

La presència de dones en llocs de poder no només millora la diversitat de perspectives en la presa de decisions, sinó que també serveix d'inspiració per a les futures generacions de dones.

Suport a les famílies

Les polítiques de suport a la família, com els permisos de maternitat i paternitat (Llei 31/2018 del 6 de desembre, de relacions laborals),¹³ així com els serveis d'atenció a la infància, ajuden a les dones a conciliar la vida laboral i familiar. Això facilita la seva participació en el mercat laboral globalitzat.

Lluita contra la violència de gènere i accés a l'atenció sanitària

Andorra ha adoptat lleis i polítiques de prevenció estrictes per combatre la violència domèstica i la violència de gènere. Aquestes mesures són crucials per garantir un entorn segur i igualitari per a les dones.

1. Llei de mesures de prevenció i protecció contra la violència de gènere i domèstica. La llei, adoptada el 2015, estableix un marc legal per prevenir i combatre la violència de gènere i domèstica. Inclou disposicions per protegir les víctimes, sancionar els agressors i prevenir la violència a través de l'educació i la sensibilització.
2. Protocol d'actuació. El Govern ha desenvolupat protocols d'actuació per a professionals de diversos sectors, com ara la policia, els serveis sanitaris i els serveis socials, per garantir una resposta coordinada i eficaç davant els casos de violència de gènere.
3. Centres d'acollida. S'han creat centres d'acollida i refugis per proporcionar un lloc segur per a les víctimes de violència domèstica. Aquests centres ofereixen suport immediat, allotjament temporal i serveis de consell i assessorament.
4. Línia d'ajuda 24/7. Una línia d'ajuda està disponible les 24 hores del dia, els 7 dies de la setmana, per proporcionar assistència immediata a les víctimes de violència. Aquesta línia ofereix suport emocional, informació sobre recursos disponibles i assessorament legal.
5. Campanyes de sensibilització. El Govern realitza campanyes de sensibilització públiques per conscienciar la població sobre la problemàtica de la violència de gènere i promoure la igualtat de gènere des del Servei d'Atenció a les Víctimes de la Violència de Gènere (la campanya del 25-N, curtmetratges).¹⁴ Aquestes campanyes inclouen materials educatius, esdeveniments públics i activitats en les escoles (Pla de sensibilització per a la igualtat de gènere als centres educatius d'Andorra).
6. Coordinació institucional. La Comissió Nacional de Prevenció de la Violència de Gènere i Domèstica (CONPVG), formada per representants de diferents ministeris i institucions, coordina les polítiques i accions per prevenir i combatre la violència de gènere. Treballa per assegurar una resposta integral i efectiva a aquesta problemàtica.

Aquest conjunt de mesures reflecteixen el compromís d'Andorra per garantir un entorn segur i igualitari per a les dones, i combatre de manera efectiva la violència domèstica i la violència de gènere.

També les dones d'Andorra tenen accés a serveis de salut de qualitat, inclosa la salut reproductiva. Això contribueix al seu benestar general i a la seva capacitat per participar plenament en la societat.

3. El món cultural i intel·lectual, una palanca per afrontar la globalització

El món cultural i intel·lectual poden servir com a eines importants per afrontar els reptes de la globalització. Alguns aspectes il·lustren com el món cultural i intel·lectual andorrà poden actuar com a palanca en aquest context.

A final de primavera es va anar posant en marxa un projecte artístic a l'entorn de l'esdeveniment que va canviar la història social i política d'Andorra: el 14 de desembre del 1971 es va aconseguir que les dones tinguessin els mateixos drets que els homes en exercir per primera vegada el seu dret de vot a Andorra.

L'objectiu és posar valor a la immensa tasca que van dur a terme les sufragistes andorranes, tenint en compte les peculiaritats del territori andorrà en aquelles èpoques, on les *particularitats* i tradicions estaven força arrelades, van demostrar valentia, sensatesa i una gran força de voluntat.

Des d'aquest punt de partida històric, es proposa a diverses artistes del país per fer el paral·lelisme amb les reunions de les sufragistes: Montse Altimiras, Mònica Armengol, Joana Baygual, Mercè Ciaurris, Naiara Escabias, Neus Mola, Nuria Morcillo, Maite Luque i Estales i Gemma Piera.

En total, nou dones que treballen activament en l'òptica de fer una exposició col·lectiva creant unes obres personalitzades, individuals i inèdites amb un punt comú, és a dir, fer un homenatge a les dones que van transformar els drets de totes les dones d'Andorra, conjuntament amb la producció d'un catàleg.

Els inicis de la idea del projecte s'inscriu en una classe de tutoria, amb una xerrada sobre el Dia mundial de les dones. Una cosa va portar l'altra però el punt de partida va ser l'entrevista de la Sra. Angelina Mas al programa memòria a la televisió. És en aquest moment que la Sra. Maite Luque i Estales, professora de plàstica a l'Escola Andorrana de Santa Coloma va començar a pensar que un projecte sobre la història de les sufragistes tindria sentit.

D'ençà de la primera reunió, totes les participants implicades en el projecte artístic van compartir un sentiment de reconeixement i admiració cap aquestes dones pioneres, amb una clara convicció, que calia fer alguna acció conjunta per mostrar el seu reconeixement envers la immensa tasca d'aquestes pioneres.

A partir d'aquí, es va posar en marxa un pla de treball amb col·laboracions i participacions de diferents sectors: l'Institut de les Dones, Andorra Recerca i Innovació amb el finançament corresponent al treball de recerca històrica, i la Fundació Reig amb el finançament de la producció i edició del catàleg.

Durant l'estiu del 2024, tota una sèrie d'entrevistes s'estan organitzant al voltant dels familiars de les dones que hi van participar i les artistes. Les artistes van poder gaudir de les explicacions de la Sra. Angelina Mas. Aquesta trobada va aportar elements importants en el procés creatiu

i d'investigació, i van esdevenir components desencadenants en la gestació de l'obra. "És una història que s'hauria de treballar a l'escola. Un llibre que es pogués consultar. Que qualsevol persona pogués anar a la biblioteca i veure què van fer aquestes dones", afirma Maite Luque i Estales, professora de plàstica a l'Escola Andorrana de Santa Coloma.

Conclusió

A tall de conclusió, es pot afirmar que Andorra continua sent un laboratori d'accions i d'idees dins el territori europeu i més enllà.

La preservació i promoció del patrimoni cultural (les tradicions, el patrimoni arquitectònic i el relat històric) són essencials per mantenir una identitat pròpia en un món globalitzat. La cultura serveix com a base per a una identitat nacional forta, que és clau per no perdre la singularitat davant les influències globals.

En conjunt, el món cultural i intel·lectual d'Andorra no només pot ajudar el país a mantenir la seva identitat i singularitat enfront de la globalització, sinó que també pot proporcionar eines per aprofitar les oportunitats que aquesta ofereix. La clau és combinar tradició i innovació, local i global, per construir un futur sostenible i pròsper per al país.

Per anar més endavant en un món globalitzat, el Govern està promovent l'ús de tecnologies emergents com la intel·ligència artificial i la *blockchain*.¹⁵ Cap a quina Andorra anem?

Claudine Fabresse,

doctora en Estudis Catalans i Transfronterers a la Universitat de Perpinyà VD

Notes

1- A més, hi ha dos convenis rubricats, pendents de signatura, amb Corea del Sud i Bèlgica.

2- Aquesta línia se suma a les dues per França amb Ariège Telecom i Orange, i a les tres per Espanya. Una amb Telefónica i dues amb Xarxa Oberta de Catalunya.

3- Un ecosistema empenedor és una xarxa social, política i econòmica en què interactuen diferents agents públics i privats (universitats, incubadores, acceleradores, inversors i institucions públiques entre d'altres).

4- La Iniciativa Actua posa en marxa diversos clústers, d'innovació, salut, benestar i educació, que donen suport als empenedors en el desenvolupament de noves iniciatives empresarials.

5- El SAPE ofereix informació, assessorament i suport a l'empenedor en relació amb l'administració i l'adaptació a les noves legislacions.

6- El taller dona assessorament a l'empenedor en el desenvolupament de la idea de negoci i creació del projecte d'empresa.

7- La jornada uneix inversors, empenedors i professionals relacionats amb l'empenedoria andorrana.

8- La incubadora Niu (Andorra Telecom) ofereix la guia i el suport bàsic a l'empenedor en les etapes inicials del seu projecte empresarial.

9- Si Grífols no ha vingut és perquè la companyia ha tingut i té molts problemes econòmics. No és per l'oposició que han fet AE (Andorra Endavant) i el Sr. Enric Dolsa. Els que volien venir eren els socis catalans fundadors de la companyia. Aquests la van vendre a un fons americà, que ja fa més d'un any va descartar aquesta opció i el contracte de bones intencions signat amb el Govern. El Govern ha retardat la notícia fins ara i els opositors han atribuït l'èxit al seu posicionament. Són coses de la política que molt poca gent coneix.

10- Naturlandia va canviar de nom l'estiu del 2021. Un canvi acompanyat d'una nova imatge i nova orientació estratègica.

- 11- *Altaveu* «Hem de ser conscients que turisme de luxe no en tenim, el turista de luxe busca altres coses » (11-08-2024). Consulta https://www.altaveu.com/entrevistes/hem-ser-conscients-turisme-luxe-no-tenim-turista-luxe-busca-altres-coses_59521_102.html
- 12- Es tracta d'un pla basat en el model per competències, vertebrat en tres eixos principals: gestor acadèmic, gestor per competències i entorn virtual de l'alumne. Per implementar tècnicament el projecte, s'ha apostat pel Cloud Computing. Presentat durant la desena sessió del clúster d'educació de la iniciativa Actua (juliol del 2020).
- 13- «Descans per maternitat, paternitat, o per parella que hagi reconegut legalment l'infant, adopció o acolliment familiar».
- 14- Les frases són «25N contra la violència cap a la dona» i «Andorra, país lliure de violències ».
- 15- Llei 24/2022, del 30 de juny, de la representació digital d'actius mitjançant l'ús de la criptografia i de la tecnologia de llibre registre distribuït i blockchain.